

Marnix Beyen en Geert Van Paemel (red.), *Rasechte wetenschap? Het rasbegrip tussen wetenschap en politiek vóór de Tweede Wereldoorlog*, Amersfoort-Leuven, Acco, 1998, ISBN 90.334.3859.

In het onlangs antiquarisch verkregen *Door Arm Vlaanderen* (1904), waarin de socialistische journalist August De Winne, verbonden aan *Le Peuple*, verslag deed van zijn tocht door Vlaanderen in 1903, stuitte ik op de volgende passage, waarin De Winne het bijwonen van de Heilige Bloedprocessie te Brugge beschreef:

“Misschien hoorden zij (de Bruggenaren) eens over Jan Breydel, over Pieter de Coninck, over Van Artevelde spreken, maar hunne priesters leerden dat de heuglijke strijden, door deze namen herinnerd, rasoorlogen waren tusschen Vlamingen en Franschen.” (p. 223)

Het begrip ‘rasoorlogen’ brengt ons bij de eerder genoemde bundel, weerslag van een colloquium, gehouden op 20 maart 1997 te Leuven. In drie afdelingen zijn twaalf bijdragen ondergebracht met daarnaast een Woord vooraf door de redactie en een epiloog ‘quousque tandem? Een eeuw rasdiscours in Vlaanderen’, door Johan Leman.

In de eerste afdeling over ‘Ras als fundament’ schreven Piet De Rooy over ‘De wetenschap van het ras’, J.F. Crombois over ‘De eugenetica in België voor 1914 (het instituut Solvay, 1902-1914)’, Geert Van Paemel over ‘Raswetenschappen in Vlaanderen voor de Tweede Wereldoorlog’ en G.R. Zondergeld over ‘Racisme als levensovertuiging’ (over de Fries J.M. van der Goot).

In de tweede afdeling over ‘Ras tussen twijfel en aanvaarding’ schreven D. van Reybrouck over ‘Drie halve schedels’, Kaat Wils over ‘Tussen metafysica en antropometrie’ (over Léon Vanderkindere), Anne Morelli over ‘Emile Houzé en

de studie van Belgische schedels' en Marc De Paepe over 'Het Vlaamsch Opvoedkundig Tijdschrift (1919-1955)'.

In de derde afdeling 'Ras als retoriek' schreven Corinne Godefroid over 'Ras in de ogen van de Waalse beweging', Luc Vandeweyer over 'Het verschil tussen Germanen en Latijnen. Bron van Anti-Belgicisme?', Marnix Beyen over 'Het Vlaamse volk tussen ras en cultuur, 1919-1939' en Wim Coudenys over 'De Russische ziel van de Katholieke Actie'.

Het getal der voordrachten is groot, maar het peil is in het algemeen hoog en de onderwerpen zijn de moeite van het lezen meer dan waard.

In de inleiding worden het gebruik van het woord 'ras' en de betekenis die er in de loop der tijden aan gehecht is zeer nauwgezet onderzocht en weergegeven. Het woord kent een interpretatie die varieert van zuiver cultureel tot puur biologisch en vele gradaties daartussen, veelal een vermenging van de twee uitersten.

In het algemeen is de conclusie uit de voordrachten dat het zuiver biologisch rasdenken in Vlaanderen tot 1940 nauwelijks aan de orde is geweest. Het was biologisch een veelal onwerkbaar begrip door de vermenging van volksgroepen en de opvattingen van de Rooms-katholieke kerk wierpen ook een dam op tegen dit soort denken. Relevant was wel een uitleg van ras als volksgemeenschap met een eigen aard en karakter bepaald door taal, cultuur, gemeenschappelijk verleden, gebondenheid aan de grond en een gemeenschappelijke religie. Deze noties konden vrij eenvoudig met een meer biologische interpretatie verbonden worden, zoals in het nationaal-socialisme gebeurde. Met name in de bijdrage van M. Beyen en in de bijdrage van M. De Paepe komt deze problematiek aan de orde.

In Van Paemel's artikel komt de eugenetica aan bod. In Vlaanderen is die van weinig betekenis geweest. Het sociaal-Darwinisme bood wel openingen naar de eugenetica, maar in de praktijk manifesteerde dit begrip zich eigenlijk slechts onder de vorm van een algemene zorg voor de volksgezondheid. Iets van een eugenetisch bepaald denken vinden we bij Julius Macleod met zijn 'Natuurkunde der maatschappijen'. Het ging hem om een 'veredeling van de mensch': *"Aldus zal gewerkt worden niet alleen in 't belang der mensheid in 't algemeen, maar vooral in 't belang van dat gedeelte der mensheid, waartoe wij behooren, waaruit wij zijn gesproten, waarin wij wortelen door al onze overleveringen en al onze erfelijke eigenschappen, en dat uit drie en een half miljoen Vlamingen bestaat. Die Vlamingen willen wij hoog opvoeren in de rij der volkeren."* (p. 47)

Kaat Wils laat in haar bijdrage over Léon Vanderkindere zien hoe die in feite vastliep met zijn rassentheorie, waarin het Germaanse en dan ook het Vlaamse ras superieur zou zijn. Houzé viel hem daarop aan, overigens met hetzelfde doel, maar nu met de idee dat het Germaanse ras in het geheel niet superieur zou zijn. Hij stelde verder dat er in België geen sprake was van twee duidelijk verschillende rassen. Luc Vandeweyer voert bewijzen aan voor de these dat het denken in de tegenstelling Germaans – Latijns nogal wat aanhangers van de Vlaamse beweging tot een

anti-Belgische houding heeft gebracht, niet alleen in de Eerste Wereldoorlog via het activisme, maar ook nog daarna tot in de collaboratie in de Tweede Wereldoorlog. Gezien de banden tussen de activisten en de pro-Duitse Groot-Nederlanders, is het wel aardig erop te wijzen dat bijvoorbeeld de student Pieter Geyl in 1910 in het Noord-Nederlandse studentenblad *Minerva* in een discussie met Omer Wattez er al op wees dat men niet uitsluitend de blik op het Oosten moest richten. Al met al een bundel studies die uitnodigt tot verder onderzoek.

PIETER VAN HEES,
PROF. R. BOSLAAN 95, NL-3571 CP UTRECHT